

Πρόεδρος: Μαρία Τσιλιγκαρίδου.

Δικαστές: Ε. Κιουπτσιδου (εισηγήτρια), Γ. Ευστρατιάδης.

Δικηγόροι: Ο. Καλογήρου - Μ. Ράσας, Μ. Παπαϊωάννου.

Από το συνδυασμό των άρθρων 1 παρ. 1, 2 παρ. 1, 4 παρ. 1 β και γ, 6, 7, 16 του ν. 2121/1993 περί πνευματικής ιδιοκτησίας προκύπτουν τα ακόλουθα: Οι πνευματικοί δημιουργοί, με τη δημιουργία του έργου, αποκτούν πάνω σ' αυτό πνευματική ιδιοκτησία, που περιλαμβάνει, ως αποκλειστικά και απόλυτα δικαιώματα, το δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου (περιουσιακό δικαίωμα) και το δικαίωμα της προστασίας του προσωπικού τους δεσμού προς αυτό (ηθικό δικαίωμα). Ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή. Σ' αυτά τα δημιουργήματα περιλαμβάνονται και τα αρχιτεκτονικά έργα. Το ηθικό δικαίωμα δίνει στο δημιουργό μεταξύ άλλων και τις εξουσίες: 1) της αναγνώρισης της πατρότητάς του πάνω στο έργο και ειδικότερα την εξουσία να απαιτεί, στο μέτρο του δυνατού, τη μνεία του ονόματός του στα αντίτυπα του έργου του και σε κάθε δημόσια χρήση του έργου του ή, αντίθετα, να κρατάει την ανωνυμία του ή να χρησιμοποιεί ψευδώνυμο και 2) της απαγόρευσης κάθε παραμόρφωσης, περικοπής ή άλλης τροποποίησης του έργου του, καθώς και κάθε προσβολής του δημιουργού, οφειλόμενης στις συνθήκες παρουσίασης του έργου στο κοινό. Ο δημιουργός ενός έργου είναι ο αρχικός δικαιούχος του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος επί του έργου. Τα δικαιώματά του αυτά αποκτώνται πρωτογενώς χωρίς διατυπώσεις. Η συναίνεση του δημιουργού για πράξεις ή παραλείψεις, που αλλιώς θα αποτελούσαν προσβολή του ηθικού δικαιώματος, αποτελεί τρόπο άσκησης του δικαιώματος αυτού και δεσμεύει το δημιουργό. Περαιτέρω, έργα συνεργασίας θεωρούνται όσα έχουν δημιουργηθεί με την άμεση σύμπραξη δύο ή περισσότερων δημιουργών. Οι δημιουργοί ενός έργου, που είναι προϊόν συνεργασίας, είναι οι αρχικοί συνδικαιούχοι του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος επί του έργου. Αν δεν συμφωνήθηκε αλλιώς, το δικαίωμα ανήκει κατά ίσα μέρη στους συνδημιουργούς. Συλλογικά δε έργα θεωρούνται όσα έχουν δημιουργηθεί με τις αυτοτελείς συμβολές περισσότερων δημιουργών κάτω από την πνευματική διεύθυνση και το συντονισμό ενός φυσικού προσώπου. Το φυσικό αυτό πρόσωπο είναι ο αρχικός δικαιούχος του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος επί του συλλογικού έργου. Οι δημιουργοί των επιμέρους συμβολών είναι αρχικοί δικαιούχοι του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος επί των συμβολών τους, εφόσον αυτές είναι δεκτικές χωριστής εκμετάλλευσης. Όταν, τέλος, ένα έργο είναι αντίθετο, απαρτιζόμενο από τμήματα που έχουν δημιουργηθεί χωριστά, οι δημιουργοί των τμημάτων αυτών είναι αρχικοί συνδικαιούχοι των δικαιωμάτων επί του σύνθετου έργου και αποκλειστικοί αρχικοί δικαιούχοι των δικαιωμάτων του τμήματος που δημιούργησε ο καθένας, εφόσον αυτό είναι δεκτικό χωριστής εκμετάλλευσης.

Επί αρχιτεκτονικών έργων η τροποποίηση των αρχιτεκτονικών σχεδίων που επιφέρει μεταβολές, οι οποίες αλλάζουν αισθητά την εξωτερική όψη και την εσωτερική διαρρύθμιση του χώρου, συνιστούν ουσιώδη παραμόρφωση του έργου και οδηγούν κατ' αρχήν στην προσβολή του ανωτέρω ηθικού δικαιώματος του δημιουργού για τη διατήρηση της ακεραιότητας του έργου του, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 γ του ν. 2121/1993, εφόσον βέβαια δεν συντρέχει περίπτωση συναίνεσής του. Παράλληλα όμως υπάρχει και ο κύριος του κτίσματος, ο οποίος, στα πλαίσια της άσκησης του δικαιώματος της κυριότητας (άρθρα 973 και 1000 ΑΚ), δικαιούται να επεμβαίνει στο κτίσμα με κάθε τρόπο (βλ. και Απ. Γεωργιάδη, Εμπράγματο Δίκαιο, έκδ. 1991, 257 επ.). Επειδή δε στην περίπτωση των αρχιτεκτονικών έργων το δικαίωμα της

ακεραιότητας του δημιουργού και της κυριότητας του ιδιοκτήτη έχουν το ίδιο αντικείμενο, δηλαδή το κτίσμα, ανακύπτει το πρόβλημα της σύγκρουσης των δύο αυτών δικαιωμάτων, το οποίο δεν υφίσταται επί έργων ορισμένων άλλων κατηγοριών, όπου το αντικείμενο του καθενός από τα δύο ως άνω δικαιώματα είναι διακριτό (βλ. Κουμάντο, Πνευματική ιδιοκτησία, έκδ. 1991, 248, Κοτσίρη, Δίκαιο Πνευμ. Ιδιοκτησίας, έκδ. 1986, 121 επ.). Ειδικότερα στα αρχιτεκτονικά έργα, όπως και σε άλλα έργα μοναδικής ενσωμάτωσης (όπως των εικαστικών τεχνών), το έργο ως αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας ταυτίζεται πρακτικά με τον υλικό φορέα του, το πράγμα, που είναι αντικείμενο και του δικαιώματος της κυριότητας, του οποίου δικαιούχος είναι συχνά άλλο πρόσωπο. Η επίλυση αυτής της σύγκρουσης ανευρίσκεται με τη συγκεκριμένη κάθε φορά στάθμιση των συγκρουομένων συμφερόντων σύμφωνα με τη γενική αρχή της καλής πίστης (βλ. Κουμάντο, ό.π. 248, Κοτσίρη, ό.π. 124 επ.).

Στα αρχιτεκτονικά έργα μάλιστα υπάρχει και η ιδιομορφία ότι προορίζονται για την κάλυψη αναγκών διαβίωσης ή άλλων πρακτικών χρήσεων (στέγασης διαφόρων δραστηριοτήτων κλπ.). Λόγω αυτής της ιδιομορφίας ακριβώς, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο ιδιοκτήτης δικαιούται να επεμβαίνει και να διαμορφώνει ή να τροποποιεί το έργο σύμφωνα με τις ανάγκες που είτε προκύπτουν αντικειμενικά, είτε οφείλονται σε αλλαγή της χρήσης του (βλ. Κουμάντο, ό.π. 249, Κοτσίρη, ό.π. 124 επ.). Μέσα στα όρια της επιτρεπόμενης διαμόρφωσης υπάγονται, επί υπάρχοντος ήδη κτίσματος, ακόμη και η μερική κατεδάφισή του ή οι προσθήκες σ' αυτό. Αντίθετα, σύμφωνα με τα παραπάνω, επεμβάσεις που αποσκοπούν μόνον σε αισθητικού περιεχομένου αλλοιώσεις του έργου είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε προσβολή του ηθικού δικαιώματος της ακεραιότητας (βλ. Ανθούλα Παπαδοπούλου, Προστασία αρχιτεκτονικών έργων από τη σκοπιά του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, ΕλλΔνη 38.1979 επ.). Με ακόμη μεγαλύτερη ευρύτητα πρέπει, για την ταυτότητα του νομικού λόγου, να γίνει δεκτό το δικαίωμα επέμβασης του κυρίου μελλοντικού κτίσματος στη διαμόρφωσή του σύμφωνα με τις αντικειμενικά υφιστάμενες ανάγκες του, με τη χρήση που το προορίζει και με τις οικονομικές και πρακτικές δυνατότητές του για την κατασκευή και συντήρησή του στο προγενέστερο της κατασκευής στάδιο του αρχιτεκτονικού του σχεδιασμού.

Στην προκείμενη περίπτωση, η ενάγουσα εκθέτει στην αγωγή της τα ακόλουθα:

Ότι η πρώτη εναγομένη ανέθεσε στη δεύτερη, μεταξύ άλλων, και το προσδιοριζόμενο έργο αρχιτεκτονικής μελέτης. Η ίδια δε από κοινού με τα αναφερόμενα πρόσωπα συνεβλήθη με τη δεύτερη εναγομένη, προκειμένου να εκπονήσουν για λογαριασμό της τη μελέτη αυτή, όπως και έπραξαν. Στο τρίτο όμως στάδιο, και συγκεκριμένα μετά την έγκριση της προμελέτης, η δεύτερη εναγομένη-ανάδοχος του έργου υπέβαλε στην πρώτη μία μελέτη εφαρμογής, που δεν εκπονήθηκε από την ίδια και τους συνεργάτες της και που περιείχε επεμβάσεις και τροποποιήσεις του αρχιτεκτονικού σχεδίου, όπως αυτό είχε αρχικά δημιουργηθεί εκ μέρους τους. Η ενάγουσα, επικαλούμενη προσβολή του ηθικού της δικαιώματος επί του έργου, ως συνδημιουργού των δύο αρχικών μελετών, οφειλόμενη στις αλλοιώσεις του από τη δεύτερη καθώς και στην έγκριση της μελέτης εφαρμογής, που περιείχε αυτές τις αλλοιώσεις, από την πρώτη εναγομένη, ζητεί κατ' εκτίμηση των σχετικών αιτημάτων της: 1) να αναγνωρισθεί η πατρότητά της επί του έργου της αρχιτεκτονικής μελέτης και να υποχρεωθούν οι καθών να αναγράφουν το όνομα της ίδιας και των συνεργατών της ως μελετητών, 2) να υποχρεωθούν οι εναγόμενες να παραλείψουν τη χρήση της μελέτης εφαρμογής, που επιφέρει τροποποιήσεις στις αρχικές μελέτες και που υποβλήθηκε στην πρώτη, 3) να υποχρεωθούν οι εναγόμενες

να παραλείψουν οποιαδήποτε επέμβαση που τροποποιεί την οριστική αρχιτεκτονική μελέτη και 4) να απαγγελθεί κατά του Νομάρχη Θεσσαλονίκης και κατά της ..., νόμιμης εκπροσώπου της δεύτερης των εναγομένων, χρηματική ποινή και προσωπική κράτηση για κάθε παράβαση των διατάξεων της απόφασης που θα εκδοθεί.

Η αγωγή εισάγεται αρμοδίως ενώπιον αυτού του δικαστηρίου κατά την τακτική διαδικασία (άρθρ. 18, 25 παρ. 2 ΚΠολΔ, ως προς τη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων, εφόσον πρόκειται περί διαφοράς ιδιωτικού δικαίου, ενόψει του ότι η φερόμενη ως διαταραχθείσα και χρήζουσα προστασίας έννομη σχέση, η στηριζόμενη στο δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας της ενάγουσας, είναι ιδιωτικού δικαίου: βλ. και ΑΠ 1800/1987 ΕΕΝ 1988.921).

Της συζήτησής της προηγήθηκε η κατ' άρθρο 214 Α ΚΠολΔ απόπειρα συμβιβαστικής επίλυσης της διαφοράς (βλ. το από 15.1.2003 πρακτικό, που συντάχθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο της ενάγουσας, περί της αποτυχίας της). Η αγωγή είναι νόμιμη και στηρίζεται στις διατάξεις των προαναφερόμενων άρθρων του νόμου 2121/1993 και των άρθρων 946, 947, 176 ΚΠολΔ, εκτός από: α) Το αίτημά της να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι να αναγράφουν, εκτός από το όνομα της ενάγουσας, και τα ονόματα των συνεργατών της σε κάθε χρήση της αρχιτεκτονικής μελέτης, το οποίο είναι απορριπτέο ως μη νόμιμο, αφού το ηθικό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας επί έργου συνεργασίας μπορεί μεν να ασκηθεί και από τον καθένα από τους συνδικαιούχους χωριστά (βλ. και Κοτσίρη, ό.π. 44), σ' αυτόν όμως δεν παρέχεται και η δυνατότητα να επιλέξει και να ζητήσει τον τρόπο προστασίας του ηθικού δικαιώματος και των συνεργατών του. Τέτοια δυνατότητα δεν προβλέπεται ούτε στις διατάξεις περί κοινωνίας, που μπορούν να τύχουν ανάλογης εφαρμογής (άρθρ. 785 επ. ΑΚ αντίθετα από τις ειδικότερες διατάξεις περί συγκυριότητας: άρθρ. 1116 ΑΚ), έρχεται δε σε αντίθεση και με τα προβλεπόμενα από τον παραπάνω νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας, σύμφωνα με τον οποίο το ηθικό δικαίωμα των πνευματικών δημιουργών δεν περιλαμβάνει μόνον την εξουσία να απαιτούν, κατά τα προεκτιθέμενα, τη μνεία του ονόματός τους σε κάθε δημόσια χρήση του έργου τους, αλλά, αντίθετα, και να κρατούν την ανωνυμία τους ή να χρησιμοποιούν ψευδώνυμο. β) Το τέταρτο αίτημα της αγωγής, το οποίο είναι απορριπτέο ως απαράδεκτο κατ' άρθρα 111, 115 παρ. 1 ΚΠολΔ λόγω ελλείψεως τήρησης της νόμιμης προδικασίας για την εισαγωγή του προς συζήτηση, εφόσον το δικόγραφο της αγωγής δεν απευθύνεται κατά του Νομάρχη Θεσσαλονίκης και της ... ονομαστικά και προσωπικά, ώστε να είναι δυνατόν να απαγγελθούν ως μέσα έμμεσης εκτελέσεως ποινές και κατά των ιδίων ως εκπροσώπων των ανωτέρω εναγομένων (βλ. και Νικολόπουλο, Κατ' άρθρο ΕρμΚΠολΔ Κεραμέως-Κονδύλη-Νίκα, υπό άρθρο 946, αρ.

4). Επομένως η αγωγή πρέπει να ερευνηθεί περαιτέρω κατ' ουσίαν. ...

Αποδείχθηκαν τα ακόλουθα: Με την από 19.9.1996 έγγραφη σύμβαση έργου, που καταρτίσθηκε μεταξύ της πρώτης εναγομένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Θεσσαλονίκης, και κοινοπραξίας που αποτελούνταν από: α) τη δεύτερη εναγομένη, β) την Μ. ΕΠΕ, γ) τον Π.Α. και δ) τον ..., η πρώτη εναγομένη ανέθεσε στην ανωτέρω κοινοπραξία την εκπόνηση των τεχνικών μελετών που απαιτούνταν για την ανέγερση του κτιρίου όπου θα στεγαζόταν το Πολυκλαδικό Λύκειο Σταυρούπολης Θεσσαλονίκης, σε χώρο δίπλα στο κτίριο της Μονής Λαζαριστών. Συγκεκριμένα ανέθεσε την αρχιτεκτονική, τη στατική, τη γεωτεχνική και ηλεκτρολογική μελέτη, τη μελέτη της διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου και τα αντίστοιχα τεύχη δημοπράτησης του έργου. Με ιδιαίτερη προφορική συμφωνία των κοινοπρακτούντων κατανεμήθηκε μεταξύ τους το έργο των ως άνω μελετών και η δεύτερη εναγομένη

ανέλαβε την εκπόνηση της αρχιτεκτονικής και στατικής μελέτης. Την ίδια μέρα η τελευταία, ενεργούσα διά του τότε νομίμου εκπροσώπου της ..., ήλθε προφορικά σε περαιτέρω συμφωνία με την ενάγουσα, αρχιτέκτονα-μηχανικό, που ενεργούσε ατομικώς αλλά και ως αντιπρόσωπος των ..., αρχιτεκτόνων-μηχανικών επίσης. Βάσει αυτής της συμφωνίας η δεύτερη εναγομένη ανέθεσε σ' αυτούς, ως μελετητική ομάδα αρχιτεκτονικών, αντί αμοιβής τους την εκπόνηση της αρχιτεκτονικής μελέτης του ως άνω κτιρίου, η οποία περιλάμβανε τρία στάδια: την προμελέτη, την οριστική μελέτη και τη μελέτη εφαρμογής. Εις εκτέλεσιν αυτής της συμβάσεως έργου η μελετητική ομάδα εκπόνησε και παρέδωσε κατά τα συμφωνηθέντα την αρχιτεκτονική προμελέτη και την οριστική αρχιτεκτονική μελέτη, οι οποίες υποβλήθηκαν στη Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Θεσσαλονίκης και εγκρίθηκαν με τις 07/2642/25.11.97 και 07/1050/3.11.98 αποφάσεις του τότε Βοηθού Νομάρχη, αντιστοίχως. Η οριστική όμως μελέτη εγκρίθηκε με ορισμένες παρατηρήσεις (όπως συνέβη και με τρεις άλλες οριστικές μελέτες: τη στατική, την ηλεκτρομηχανολογική και αυτήν του περιβάλλοντος χώρου), οι οποίες διατυπώθηκαν στο συνημμένο στην τελευταία απόφαση φύλλο παρατηρήσεων. Στη συνέχεια η μελετητική ομάδα των αρχιτεκτόνων άρχισε την εκπόνηση της μελέτης εφαρμογής και παρέδωσε μέρος της. Η τελευταία όμως μελέτη δεν ολοκληρώθηκε απ' αυτούς λόγω της ρήξης που επήλθε στις σχέσεις τους με τη δεύτερη εναγομένη, οι εκπρόσωποι της οποίας δεν παρέδωσαν έγκαιρα στους αρχιτέκτονες της ανωτέρω ομάδας όλα τα στοιχεία της παραλλήλως εκπονούμενης στατικής μελέτης, τα οποία ήταν απαραίτητα για την περάτωση και του έργου της αρχιτεκτονικής μελέτης εφαρμογής. Όλα αυτά κρίθηκαν και με δύναμη δεδδικασμένου, από το οποίο δεσμεύονται η ενάγουσα και η δεύτερη εναγομένη, με την 2754/2002 τελεσίδικη απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης, που δέχθηκε, μετά την εξαφάνιση της 20179/2001 απόφασης του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, την 1122/11.1.2001 αγωγή των προσώπων που απάρτιζαν τη μελετητική ομάδα αρχιτεκτονικών, τη στρεφόμενη κατά της δεύτερης εναγομένης, με αντικείμενο την αμοιβή τους από τη μεταξύ τους σύμβαση έργου.

Εντωμεταξύ, μετά την εκπόνηση και της οριστικής μελέτης από τη μελετητική ομάδα στην οποία συμμετείχε και η ενάγουσα, στα προσόντα της οποίας συγκαταλέγεται η διδασκαλία με αντικείμενο τον προγραμματισμό και σχεδιασμό σχολικών κτιρίων στα πλαίσια του πτυχιακού προγράμματος του τμήματος αρχιτεκτόνων της πολυτεχνικής Σχολής Θεσσαλονίκης, μεσολάβησε εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, που είχε ως συνέπεια την κατάργηση των πολυκλαδικών λυκείων και τη σύσταση τεχνικών επαγγελματικών εκπαιδευτηρίων.

Έτσι, άλλαξε και ο προορισμός του κτιρίου για το οποίο γινόταν η παραπάνω αρχιτεκτονική μελέτη. Αυτό έπρεπε να στεγάσει πλέον ΤΕΕ, γεγονός που συνεπαγόταν ορισμένες τροποποιήσεις στο κτιριολογικό πρόγραμμα, το οποίο είχε εκπονηθεί από την ενάγουσα, κατ' επέκταση δε και στη διαρρύθμισή του.

Μετά τη ρήξη στις σχέσεις της με τα μέλη της ανωτέρω μελετητικής ομάδας, η δεύτερη εναγομένη δεν χρησιμοποίησε το μέρος της μελέτης εφαρμογής που είχε εκπονηθεί απ' αυτά, αλλά συνεβλήθη με τον αρχιτέκτονα-μηχανικό ..., προκειμένου το γραφείο του να εκπονήσει σε συνεργασία μαζί της από την αρχή τη μελέτη εφαρμογής. ...

Στη μελέτη εφαρμογής, που υποβλήθηκε από τη δεύτερη ενάγουσα και εγκρίθηκε, έχουν επέλθει, όπως συνομολογείται, αρκετές τροποποιήσεις στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό του κτιρίου. Ειδικότερα έγιναν μικρές, αλλά σημαντικές, τροποποιήσεις

στις κατόψεις και τροποποιήσεις στην ογκοπλασία και τις όψεις του κτιριακού συγκροτήματος. Οι σημαντικότερες τροποποιήσεις είναι οι εξής:

...

Οι παραπάνω αλλαγές και τροποποιήσεις θα έχουν ως συνέπεια την αλλοίωση ως ένα βαθμό των όψεων, της ογκοπλασίας και της χωροθέτησης του κτιριακού συγκροτήματος του εκπαιδευτηρίου, όταν κατασκευασθεί. ...

Το έργο της αρχιτεκτονικής προμελέτης και της οριστικής μελέτης, όπως αυτό είχε διαμορφωθεί από την αρχική μελετητική ομάδα, πρέπει να θεωρηθεί πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα της αρχιτεκτονικής επιστήμης, που έχει εκφραστεί με τη μορφή των σχεδίων των μελετών των δύο ανωτέρω σταδίων και των συνημμένων σ' αυτά κειμένων. Η πρωτοτυπία του έγκειται κυρίως: ... Κατά συνέπεια, το έργο της προμελέτης και της οριστικής μελέτης προστατεύεται από τις διατάξεις του ν. 2121/93 περί πνευματικής ιδιοκτησίας, αφού οι δύο αυτές επιμέρους μελέτες μπορούν και να γίνουν αντικείμενο χωριστής εκμετάλλευσης (βλ. και κατάθεση μάρτυρος, σύμφωνα με την οποία είναι σύνηθες να ανατίθενται οι επιμέρους αρχιτεκτονικές μελέτες των τριών σταδίων και σε διαφορετικούς μελετητές).

Οι αρκετά σημαντικές ανωτέρω μετατροπές που επήλθαν με την εκπονηθείσα από τη δεύτερη εναγομένη και το γραφείο με το οποίο αυτή συνεργάστηκε, μελέτη εφαρμογής επηρεάζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κτιρίου, που σχεδιάστηκε στα πρώτα δύο στάδια από την ενάγουσα και τους υπόλοιπους συνδημιουργούς της προμελέτης και της οριστικής μελέτης, και αποτελούν κατ' αρχήν προσβολή του ηθικού δικαιώματος για τη διατήρηση της ακεραιότητας του έργου τους.

Κατά της ένδικης αξίωσης όμως της ενάγουσας για την παράλειψη χρήσης της μελέτης εφαρμογής και για παράλειψη οποιασδήποτε μεταβολής στα σχέδια της οριστικής μελέτης προέβαλε η δεύτερη εναγομένη τον ισχυρισμό ότι η άσκηση του δικαιώματος της ενάγουσας υπερβαίνει προφανώς τα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη και ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός του, ενόψει όλων των αναφερομένων ειδικά περιστάσεων και ιδίως της μετατροπής των αρχικών μελετών προς συμμόρφωση με τις απαιτήσεις της πρώτης εναγομένης ως κυρίας του χώρου και του κτιρίου που θα ανεγερθεί, υπαγορευόμενες από τις ανάγκες που προορίζεται να καλύψει. Ο ισχυρισμός αυτός αποτελεί ένσταση, η οποία είναι, κατά τα αναφερόμενα στην αρχή της απόφασης, νόμιμη και στηρίζεται στις διατάξεις των άρθρων 973, 1000, 281 ΑΚ. Η προβολή της ως άνω ενστάσεως ωφελεί, κατ' άρθρο 76 ΚΠολΔ, και την πρώτη εναγομένη ως αναγκαία ομόδικο της δεύτερης όσον αφορά το σκέλος της διαφοράς που εισάγεται με τα δύο παραπάνω αιτήματα, εφόσον, εξαιτίας των περιστάσεων που συνοδεύουν την υπόθεση και ειδικότερα ενόψει του χαρακτήρα του δικαιώματος της ενάγουσας ως απόλυτου, ισχύοντος έναντι παντός, της δυνατότητας χρήσης της μελέτης εφαρμογής μόνον για την κατασκευή του συγκεκριμένου κτιρίου και της αλληλεξάρτησης των εναγομένων λόγω του συγκεκριμένου συμβατικού τους δεσμού, δεν μπορούν να υπάρχουν μεταξύ αυτών αντίθετες αποφάσεις επί των παραπάνω αιτημάτων.

Ειδικότερα δε δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιήσει η πρώτη εναγομένη την επιφέρουσα τροποποιήσεις μελέτη εφαρμογής εάν αυτό απαγορευθεί στη δεύτερη, η οποία την υποβάλλει, διότι αυτό θα προϋπέθετε πιθανότητα χρήσης της χωρίς προηγούμενη υποβολή της. Δεν είναι επίσης δυνατόν και το αντίστροφο, δηλαδή να χρησιμοποιήσει η δεύτερη εναγομένη τη μελέτη που προορίζεται αποκλειστικά γι' αυτό το κτίριο, ενώ στην πρώτη-κυρία του έργου θα απαγορεύεται η χρήση της για

την κατασκευή του, πράγμα που θα είχε ως συνέπεια να είναι και η δυνατότητα της δεύτερης άνευ αντικειμένου.

Από τα ίδια ως άνω αποδεικτικά στοιχεία αποδεικνύονται επί της ενστάσεως καταχρηστικής ασκήσεως δικαιώματος τα ακόλουθα: Η ενάγουσα γνώριζε ήδη από το Σεπτέμβριο του 1999 το αργότερο τη διακοπή στη συνεργασία της με την εργοδοτίδα της-ανάδοχο του έργου εταιρία, καθόσον ο εκπρόσωπος της τελευταίας αρνήθηκε τότε να παραλάβει το μέρος της μελέτης εφαρμογής που προτίθετο να του παραδώσει η μελετητική ομάδα. Ανεξαρτήτως επομένως από το νομικό χαρακτηρισμό αυτής της διακοπής της συνεργασίας (προδήλως καταγγελίας της σύμβασης έργου πριν από την πλήρη περάτωσή του κατά το δικαίωμα που παρέχεται στον εργοδότη με το άρθρο 700 ΑΚ, χωρίς αυτός να απαλλάσσεται από την υποχρέωση καταβολής της αμοιβής του εργολάβου, και όχι νόμιμης υπαναχώρησης, όπως υποστηριζόταν από τη δεύτερη εναγομένη), που είναι αδιάφορος όσον αφορά την υπό κρίση διαφορά, από το παραπάνω χρονικό σημείο ήταν γνωστό στην ενάγουσα ότι η μελέτη εφαρμογής που επρόκειτο να υποβληθεί προς έγκριση θα εκπονούνταν από τρίτους και όχι από τη μελετητική ομάδα στην οποία συμμετείχε. ...

Στις αρχές του 2001, η ενάγουσα απευθύνθηκε με το από 30.1.2001 έγγραφο του πληρεξουσίου της δικηγόρου στην πρώτη εναγομένη, αναφερόμενη στις τροποποιήσεις της οριστικής μελέτης με την υποβληθείσα από 14.9. 1999 μελέτη εφαρμογής, η δε Β.Β., αναπληρώτρια προϊσταμένη Τ.Μ.Κ.Ε./Δ.Τ.Υ.Ν.Α.Θ., απάντησε με το 07/ 876/ 14.2.2001 έγγραφό της, αιτιολογώντας την τροποποίηση που αναφέρεται στη δημιουργία δεύτερου υπογείου χώρου στάθμευσης.

Η ενάγουσα δε, παρότι έσπευσε προηγουμένως (στις αρχές του 2001) να ασκήσει μαζί με τα υπόλοιπα μέλη της μελετητικής ομάδας την αναφερόμενη παραπάνω αγωγή, ζητώντας την επιδίκαση του υπολοίπου της συμφωνηθείσας αμοιβής τους για το έργο της αρχιτεκτονικής μελέτης, δεν προέβη στην άσκηση της υπό κρίση αγωγής μέχρι το Δεκέμβριο του 2002, δηλαδή επί χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του ενός και μισού έτους από την έγερση της πρώτης αγωγής και από την προδιαλαμβανόμενη απάντηση της πρώτης εναγομένης προς αυτήν, καθώς και μεγαλύτερο των τριών ετών από την εκπόνηση και υποβολή της μελέτης εφαρμογής από τη δεύτερη εναγομένη.

Μ' αυτόν τον τρόπο άφησε να ολοκληρωθεί η χρονοβόρα διαδικασία της έγκρισής της. Ο χρόνος αυτός, που σε περίπτωση άλλων δικαιωμάτων (π.χ. εμπραγμάτων) δεν μπορεί να θεωρηθεί μακρός, στη συγκεκριμένη περίπτωση που αφορά την εκτέλεση δημοσίου έργου, το οποίο πρέπει κάποια στιγμή να αρχίσει να κατασκευάζεται για να καταστεί δυνατό να εξυπηρετήσει στο ορατό μέλλον τις ανάγκες της εκπαίδευσης στη συγκεκριμένη ευρύτερη περιοχή, κρίνεται μεγάλος σε σχέση και με τα αιτήματα της αγωγής να παρλειφθεί η χρήση της εγκριθείσας μελέτης εφαρμογής και να απαγορευθούν οι τροποποιήσεις της οριστικής μελέτης γενικά, η παραδοχή των οποίων συνεπάγεται προφανώς την επανάληψη όλου του σταδίου της ολοκλήρωσης της εκπόνησης άλλης εφαρμογής και της έγκρισής της στη συνέχεια.

Περαιτέρω αποδείχθηκε ότι, προκειμένου να εξοικονομηθεί χρόνος ως προς την ολοκλήρωση των μελετών και να καταστεί ενδεχομένως δυνατό να χρηματοδοτηθεί, μέρος έστω του έργου, από το τρίτο κοινοτικό πλαίσιο στήριξης, η πρώτη εναγομένη προχώρησε διά του αρμοδίου οργάνου της στην έγκριση της οριστικής μελέτης, επιλέγοντας να διατυπώσει τις απαιτήσεις της ως κυρίας του έργου για την επέλευση μεταβολών επ' αυτής με το προδιαλαμβανόμενο συνημμένο στην εγκριτική απόφαση

φύλλο παρατηρήσεων. Οι παρατηρήσεις αυτές έπρεπε να ληφθούν υπόψη κατά τη σύνταξη της μελέτης εφαρμογής, ώστε να επέλθουν απευθείας με αυτήν οι ζητούμενες τροποποιήσεις και να αποφευχθεί η διόρθωση της οριστικής μελέτης και η επανάληψη της διαδικασίας έγκρισής της. Ειδικότερα η πρώτη εναγομένη, με παρατηρήσεις της που έχουν σχέση με την αρχιτεκτονική οριστική μελέτη, ζητούσε: ...

Από τις παρατηρήσεις αυτές, που είναι αρκετές και σημαντικές, αποδεικνύεται πως η πρώτη εναγομένη, ως κυρία του ακινήτου και του μελλοντικού κτίσματος, απαίτησε αλλαγές που οι αρμόδιοι προς τούτο υπάλληλοί της και ο νομάρχης στη συνέχεια ως εκπρόσωπός της έκριναν αναγκαίες σύμφωνα με τον προορισμό του. Παρότι οι ανωτέρω παρατηρήσεις είναι συνοπτικές, από αυτές και μόνον και το συνολικό τους πνεύμα αποδεικνύεται πως η πρώτη εναγομένη ζήτησε, χωρίς να απαιτεί αλλαγή στη βασική ιδέα του σχήματος του κτιρίου, μία πιο ασφαλή, τυποποιημένη και απλή κατασκευή που θα ήταν οικονομικότερη, θα μπορούσε να υλοποιηθεί σε μικρότερο χρόνο και θα εξυπηρετούσε, σύμφωνα με τις απόψεις των αρμοδίων οργάνων της, με καλύτερο τρόπο τις ανάγκες τις οποίες προορίζεται να καλύψει το κτίσμα ως εκπαιδευτήριο. Εκτός από τις με το συγκεκριμένο τρόπο διατυπωθείσες παρατηρήσεις, σειρά παρατηρήσεων και απαιτήσεων προς την ίδια βασική κατεύθυνση της μεγαλύτερης ασφάλειας, της ευκολότερης και λιγότερο δαπανηρής κατασκευής γίνονταν κατά το στάδιο της εκπόνησης της μελέτης εφαρμογής συνεχώς από τους αρμοδίους υπαλλήλους της πρώτης εναγομένης προφορικά, προκειμένου να εξοικονομηθεί χρόνος, προς τους υπευθύνους της δεύτερης εναγομένης και το γραφείο που είχε αναλάβει σε συνεργασία μαζί της τη μελέτη αυτού του τελικού σταδίου. ...

Αποδείχθηκε περαιτέρω ότι όλες αυτές οι μεταβολές, έστω κι αν αυτές συνεπάγονταν και μικρές αλλαγές στις κατόψεις, καθώς και μεγαλύτερες αλλαγές στις όψεις, την ογκοπλασία του και τη γενική εικόνα του κτιρίου με τα προδιαλαμβανόμενα αποτελέσματα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η προσβολή του ηθικού δικαιώματος της πρώτης μελετητικής ομάδας και της ενάγουσας ως δημιουργών της προμελέτης και οριστικής μελέτης για την ακεραιότητα του έργου τους, αποσκοπούσαν στην κάλυψη αναγκών που, αντικειμενικά κρινόμενες, υφίσταντο, ήταν δε πράγματι πρόσφορες να τις καλύψουν και επομένως υπάγονταν στο δικαίωμα επιτρεπτής διαμόρφωσης που έχει ο κύριος του έργου στα πλαίσια της καλής πίστης. Ως προς το ζήτημα της αναγκαιότητας μεταβολών γενικά, πρέπει να σημειωθεί ότι ως προς μέρος αυτών δεν αντιλέγει ρητά στην αγωγή της ούτε η ενάγουσα.

Ο δε πραγματογνώμων, παρότι υποστηρίζει ότι οι περισσότερες μεταβολές θα μπορούσαν να επέλθουν με διαφορετικό τρόπο σύμφωνα με τα υποστηριζόμενα από την ενάγουσα, δέχεται ουσιαστικά ότι η επέλευση μεταβολών στην οριστική μελέτη ήταν αναγκαία. Το ενδεχόμενο όμως να εξυπηρετηθούν οι ίδιες ανάγκες και με άλλους σχεδιαστικούς τρόπους, οι οποίοι θα προκρίνονταν ως προσφορότεροι από την ενάγουσα και τους συνεργάτες της εάν η ίδια μελετητική ομάδα σχεδίαζε και την υποβληθείσα τελικώς μελέτη εφαρμογής, δεν ασκεί από μόνο του επιρροή ως προς την παραδοχή της ενστάσεως καταχρηστικής ασκήσεως δικαιώματος. Και αυτό διότι η μελέτη εφαρμογής μπορεί, όπως προαναφέρθηκε, να εκπονεύεται και από άλλους αρχιτέκτονες, διαφορετικούς από αυτούς που εκπόνησαν τις δύο πρώτες μελέτες, γεγονός που συνέβη τελικά και στην προκείμενη περίπτωση, η τυχόν δε καταγγελία της συμβάσεως έργου, που περιλάμβανε αρχικά και αυτό το τελευταίο στάδιο από τη δεύτερη εναγομένη-εργοδότηδα της ενάγουσας, δεν αναιρεί μεν το δικαίωμα της

τελευταίας για πλήρη αμοιβή (ακόμη και για το μη ολοκληρωθέν μέρος του έργου), δεν της παρέχει όμως δικαίωμα να απαιτήσει τη συνέχιση του έργου από τον τρίτο, ο οποίος το ανέλαβε, και την τροποποίησή του, μετά από τη διατύπωση σχετικών απαιτήσεων του κυρίου, με τον τρόπο ακριβώς που θα επέλεγε να το συνεχίσει ή να επέμβει σ' αυτό η ίδια. Επίσης, αποδείχθηκε ότι ο κανόνας, στην κατασκευή δημοσίων κτισμάτων, είναι να απαιτούνται από τις δημόσιες υπηρεσίες τροποποιήσεις και μάλιστα πάντοτε προς την κατεύθυνση της τυποποίησης (για λόγους εξοικονόμησης χρόνου και χρημάτων: βλ. και κατάθεση μάρτυρος), αυτός δε ο κανόνας είναι γνωστός σε όσους ασχολούνται επαγγελματικά με το σχεδιασμό και την κατασκευή τέτοιων κτισμάτων, όπως είναι και η ενάγουσα, που δέχθηκε να αναλάβει υπερβολικά μαζί με την υπόλοιπη μελετητική ομάδα την εκπόνηση της αρχιτεκτονικής μελέτης. ...

Μετά από συνεκτίμηση όλων των παραπάνω (του χρόνου που παρήλθε από την υποβολή της μελέτης μέχρι την άσκηση της αγωγής και τις συνέπειες που έχει η παρέλευσή του, τις απαιτήσεις της κυρίας του έργου για τις τροποποιήσεις της οριστικής μελέτης και την αναγκαιότητά τους, τις επικρατούσες συνθήκες στο χώρο των σχετικών συναλλαγών κλπ.) το δικαίωμα ακεραιότητας του έργου, όπως αυτό ασκείται από την ενάγουσα με τα αιτήματα της αγωγής της για παράλειψη της χρήσης της εγκριθείσας μελέτης εφαρμογής ως προς όλα τα στοιχεία της, πέραν της προσθήκης του προτύλου, και για παράλειψη κάθε τροποποίησης της οριστικής μελέτης, εκτός του ιδίου παραπάνω στοιχείου της, υπερβαίνει προφανώς τα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη και ο οικονομικός και κοινωνικός σκοπός του, δεδομένου μάλιστα ότι το όφελός της από μία απαγόρευση αυτής της έκτασης θα είναι σημαντικά μικρότερο από τη ζημία που θα προκαλούνταν εξαιτίας της και στις δύο εναγόμενες αλλά και σε ευρύτερο κύκλο προσώπων. Σημειώνεται σχετικά ότι η επανάληψη των χρονοβόρων διαδικασιών ολοκλήρωσης και έγκρισης άλλης μελέτης εφαρμογής, που θα μετέθετε χρονικά στο μέλλον την έναρξη κατασκευής του εκπαιδευτηρίου, θα δημιουργούσε περαιτέρω προβλήματα σχετικά με τη δυνατότητα χρηματοδότησής του. Επομένως, η ένσταση καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος πρέπει να γίνει δεκτή ως εν μέρει βάσιμη και κατ' ουσίαν. Ειδικότερα, πρέπει να γίνει δεκτή ως προς την αξίωση την προβαλλόμενη με τα παραπάνω δύο αιτήματα, κατά το μέρος τους που αναφέρονται σε όλες τις παραπάνω αλλαγές, εκτός της προσθήκης του προτύλου, και σε οποιοδήποτε γενικά αλλαγές που δεν αναφέρονται ειδικά στο δικόγραφο της αγωγής. Τα αιτήματα δε αυτά πρέπει, κατ' αυτό το μέρος τους, να απορριφθούν.

Αντίθετα με τα προεκτιθέμενα, η προσθήκη προτύλου με αέτωμα μπροστά από την κεντρική είσοδο του κτιρίου (τροποποίηση 11) αποτελεί καθαρά αισθητική επέμβαση που δεν αποδείχθηκε ότι επιβαλλόταν από οποιαδήποτε αναγκαιότητα (βλ. και κατάθεση μάρτυρος, η οποία δεν την αιτιολόγησε επικαλούμενη πρακτικές ανάγκες, όπως τις υπόλοιπες μεταβολές). Το πρότυλο αυτό είναι άσχετο προς την όλη αρχιτεκτονική του κτιρίου (βλ. έκθεση πραγματογνωμοσύνης) και ως προς αυτό πρέπει η ένσταση καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος της ενάγουσας να απορριφθεί ως αβάσιμη κατ' ουσίαν, να γίνουν δε δεκτά τα δύο παραπάνω αιτήματα, όπως ειδικότερα ορίζεται στο διατακτικό. Το πρώτο αίτημα της αγωγής για την αναγνώριση της πατρότητας πρέπει επίσης να γίνει δεκτό εν μέρει, καθόσον αποδείχθηκε η συμμετοχή της ενάγουσας ως πνευματικού δημιουργού στην εκπόνηση της αρχιτεκτονικής προμελέτης και οριστικής μελέτης του έργου. Συνεπώς η αγωγή πρέπει να γίνει δεκτή ως εν μέρει βάσιμη και κατ' ουσίαν.

Σημειώνεται ότι, ως προς τη διάταξη για αναγραφή του ονόματος της ενάγουσας, το δικαστήριο καταδικάζει αυτεπαγγέλτως τις εναγόμενες σε χρηματική ποινή ως μέσο έμμεσης εκτέλεσης της απόφασης κατ' άρθρο 946 ΚΠολΔ, εφόσον πρόκειται για την επιχείρηση πράξεως που δεν μπορεί να γίνει από τρίτο πρόσωπο.

Αντίθετα, όσον αφορά τη διάταξη για παράλειψη της χρήσης της μελέτης εφαρμογής ως προς την παραπάνω ειδικά τροποποίηση και την παράλειψη της επέμβασης αυτής, η απειλή των ποινών κατ' άρθρο 947 ΚΠολΔ, το οποίο έχει εφαρμογή εφόσον πρόκειται για την εκπλήρωση υποχρεώσεων προς παράλειψη, προϋποθέτει σχετικό αίτημα (βλ. ΑΠ 411/1980 ΝοΒ 1980.1761, Εφαθ 454/1990 ΕλλΔνη 1991.198, Νικολόπουλο, Κατ' άρθρο ΕρμΚΠολΔ Κεραμέως-Κονδύλη-Νίκα υπό άρθρο 947 αρ. 13). Αφού δε τέτοιο αίτημα, πέραν του στρεφομένου κατά των φυσικών προσώπων των αναφερομένων στην αρχή του σκεπτικού το οποίο απορρίφθηκε ως απαράδεκτο, δεν περιλαμβάνεται στην αγωγή, δεν θα περιληφθεί και στο σκεπτικό σχετική διάταξη.

Οι εναγόμενοι πρέπει, λόγω της εν μέρει ήττας τους, να καταδικασθούν σε μέρος της δικαστικής δαπάνης της ενάγουσας (άρθρο 178 ΚΠολΔ, ως προς τη μειωμένη δικαστική δαπάνη για τη δεύτερη βλ. και άρθρ. 22 I v. 3693/1957, 38 επ. v. 2218/94, 28 παρ. 5 v. 2579/98).